

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА В СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

А н н о т а ц и я

В данной статье рассматриваются особенности профессиональной ориентации учащейся молодежи, определяются составные профориентации. Также анализируется особенности обучения будущих социальных педагогов и возможности такого обучения в условиях профилизации старшей школы.

Враховуючи потреби сучасного ринку праці, зміни в освітній та економічній сфері нашої країни, підготовка старшокласників до усвідомленого вибору профілю навчання відповідно до їх нахилів і можливостей є одним із пріоритетних напрямів навчально-виховної роботи сучасної загальноосвітньої школи. Одним із завдань профільної школи має бути допомога старшокласникам у виборі майбутньої професії, адже підготовка учня до вибору профілю навчання – це фактично перший серйозний етап дорослого самостійного життя. Тому основною складовою профільного навчання має бути саме професійна орієнтація.

Проблеми професійної орієнтації розглядалися багатьма відомими вітчизняними дослідниками: П. Атутовим, Є. Клімовим, К. Платоновим, В. Синявським, М. Тименко, Б. Федоришиним, М. Чистяковим, С. Чистяковою та ін. Ними розроблялися і перевірялися на практиці різні аспекти даної проблеми. Загальні основи побудови системи профорієнтації в умовах профільного навчання спираються на дослідження Є. Клімова, І. Назімова, Є. Павлютенкова, А. Сазонова, В. Симоненка, Б. Федорішина, С. Чистякової, М. Чистякова, В. Ярошенка. Особливості проведення профорієнтаційної роботи з майбутніми соціальними працівниками досліджували З. Гилязова, Р. Куличенко, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Тетерський. Беручи до уваги наукове значення цих досліджень, слід відмітити недостатнє висвітлення питання профорієнтації старшокласників на професію соціального педагога.

Тому метою нашої статті є визначення особливостей здійснення профорієнтації з учнями в умовах профільного навчання майбутніх соціальних педагогів.

Виникнення профорієнтації як системи заходів відносять до 1908 р. – на момент відкриття першого профконсультаційного бюро в м. Бостоні (США). Та передісторія профорієнтації сягає в глибоку давнину. Виникла профорієнтація з потреб розвитку людського суспільства. Історія появи деяких елементів оцінки профпридатності людини йде в глибину століть. Це відноситься в основному до діагностики знань, умінь і здібностей. Вже в середині III тисячоліття до н.е. в Стародавньому Вавілоні проводили випробування випускників шкіл, що готували писарів. У давньому Єгипті

мистецтву жерця навчали тільки тих, хто витримував систему певних випробувань. У Спарті була створена та успішно здійснювалася система виховання воїнів, в Римі – система відбору і навчання гладіаторів [1, с. 6]. Подібних даних є багато, і всі вони вказують на досить ранній період виникнення елементів того, що зараз прийнято називати профдіагностикою і профвідбором.

В період зміни суспільного устрою, під натиском розвитку крупної машинної індустрії, тобто в період розвиненого капіталізму, зростанням ролі спеціалізації і професіоналізації праці, виникає необхідність здійснення професійної підготовки величезних мас робочих, що і стає поштовхом для розвитку профорієнтації як науково-осмисленої діяльності людини.

В Україні діяльність профорієнтації почала розгортатися в перші роки ХХ ст. Були зроблені ряд обстежень, що стосуються вибору професії старшокласниками, що навчаються в різних типах шкіл. В процесі цієї роботи було вирішено з'ясувати, які професії привертають найбільшу увагу, в чому причини та мотиви вибору професії. З цією метою організували в школах референдум учнів. У 60-70-х роках панувало визначення професійної орієнтації як системи державних заходів, спрямованих на формування в учнівської молоді психологічної готовності до вибору професії на основі потреб суспільства та з урахуванням інтересів і схильностей особистості учня. Ключовими елементами визначення такого типу є державне управління процесом підготовки учня до вибору професії. Українські психологи розробили нову концепцію професійної орієнтації. Вихідною позицією у розробці нової системи професійної орієнтації було бачення особистості насамперед не як об'єкта, а як суб'єкта саморозвитку [6, с. 32].

На сьогодні профорієнтаційна робота в середніх закладах освіти України регулюється “Положенням про професійну орієнтацію молоді, яка навчається” (затверджено у 1995 р.), “Положенням про професійну орієнтацію населення” (затверджено у 1995 р.), “Концепцією державної системи професійної орієнтації населення” (1994 р.) та “Концепцією профорієнтації учнівської молоді” (1994 р.) [2, с. 5].

Щодо самого поняття “профорієнтація”, то серед дослідників існують певні розбіжності. У психолого-педагогічній літературі зустрічаються декілька підходів до визначення поняття “профорієнтація” і його структури. У “Енциклопедії професійної освіти” профорієнтаційна діяльність трактується як така, що „направлена на формування у школярів адекватного образу “Я”, уявлень про світ праці, практичного досвіду у визначеній професійній діяльності” [9, с. 256]. В педагогічному словнику найбільш уживаним є трактування професійної орієнтації як “науково-практичної системи підготовки молоді до вільного, свідомого і самостійного вибору професії, що враховує індивідуальні особливості і потреби особистості та ринку праці, і

здійснюється через профінформацію, профдіагностику, профконсультацію, профвідбір і адаптацію” [3, с. 124]. Найбільш загальнозживаним є розуміння профорієнтації як системи соціально-економічних та медико-фізіологічних заходів, спрямованих на забезпечення активного, мобільного і свідомого професійного самовизначення та трудового становлення особистості з урахуванням своїх можливостей та індивідуальних особливостей і кон'юнктури ринку праці для повноцінної самореалізації в професійній діяльності [8, с. 41]. Яка включає такі основні напрямки або підсистеми: профінформація; профконсультація; профвідбір; профадаптація [2, с. 6]. У структурі професійної орієнтації В. Чебишева виділяє чотири основні компоненти: 1) повідомлення учням знань про професії, що цікавлять їх; 2) глибоке і усестороннє вивчення школярів; 3) професійні консультації; 4) допомога учням в оволодінні вибраною професією. Отже, професійна орієнтація має два аспекти: перший – її вплив на формування професійних інтересів людей, насамперед позитивних мотивів вибору професії, які забезпечують узгодження інтересів особистості і суспільства; другий – виявлення професійних вимог і психологічний аналіз професії, з одного боку, та оцінка психофізіологічних властивостей і якостей учнів з урахуванням їх потреб і бажань до обраної діяльності, з другого.

За таких умов профорієнтація направлена на допомогу учням у вірному виборі профілю. Готовність учня до профільного навчання має базуватися на орієнтації в світі професії та вимогах з їх боку до особистості. Спираючись на пізнавальні інтереси учнів до відповідної професії, можна зорієнтувати їх на доцільний профіль навчання, і навпаки, знаючи здібності і нахили учнів до деяких предметів навчально-виховного циклу, можна запропонувати відповідний профіль, а в подальшому і саму професію [6, с. 33].

Адже профільна підготовка відрізняється від загальноосвітньої підготовки більш конкретними професійно зорієнтованими характеристиками мотивів, мети, засобів і результатів навчальної, продуктивної, творчої діяльності, які виступають стосовно до учня у вигляді певних вимог. Учні повинні перейти від більш загальноосвітнього до більш конкретного профілю діяльності, який передбачає певну спеціалізацію, конкретизацію навчальної діяльності навколо визначеної групи професій.

Професійна орієнтація школярів на майбутню професію соціального педагога є одним із напрямів профорієнтаційної роботи в суспільстві. Враховуючи актуальність та підвищення запиту на спеціалістів сфери соціально-педагогічної роботи, є необхідним здійснення професійної орієнтації учнів на таку спеціальність. Уявлення молоді про професію соціального педагога досить приблизне, а подекуди й зовсім не відповідає її сутності.

Підготовка школярів до свідомого вибору професії соціального педагога повинна бути цілеспрямованою, комплексною, організованою і керованою системою психолого-педагогічних заходів, що проводяться педагогічним колективом школи, професорсько-викладацьким складом вищих навчальних закладів України, батьками і громадськістю, яка формує стійкий мотив у молодій людині – стати соціальним педагогом, а також наявність моральних, інтелектуальних і психологічних якостей молоді, які необхідні при орієнтації на професію [5, с. 162].

Кожен із запропонованих вище напрямів профорієнтації має свої особливості, які спрямовані на підготовку учнів до вибору професії соціального педагога.

Профінформація – це ознайомлення учнів та їх батьків із сутністю і значенням для людини і суспільства різних професій й пробудження інтересу до однієї із них засобами знайомства з професіями, вимогами, що ставляться ними до людини.

Для одних ця інформація є основою професійного самовизначення, вибору професії, усвідомлення необхідного обсягу знань та відповідної професійної підготовки; для інших – можливістю працевлаштування на вільні робочі місця або необхідності зміни професії. В процесі надання профінформації для майбутніх соціальних педагогів можуть використовуватись такі форми: профінформаційний урок, професіографічна зустріч, професіографічна екскурсія, професіографічне дослідження, диспути на тему, тематичні вечори, підготовка рефератів тощо. На даному етапі слід подавати учням інформацію, і зацікавити їх професією соціального педагога, використовуючи різноманітні форми, звертаючись до життєвих прикладів, пригадуючи з школярами випадки з їхнього власного життя, в яких відбувалась взаємодія з сферою соціально-педагогічної роботи [7, с. 27].

Профконсультація має на меті встановити відповідність індивідуальних, психологічних і особистісних особливостей специфічним вимогам тієї чи іншої професії. Профконсультація – це надання психолого-педагогічних, медичних і методичних рекомендацій людині у виборі професії з урахуванням суспільних потреб в кадрах і особистих інтересів молодій людині на підставі вивчення її соціально-психологічних та психолого-фізіологічних якостей. Профконсультація відрізняється від інших форм профорієнтаційної роботи, оскільки потребує максимальної індивідуалізації підходу. Саме у профконсультації найскладніше робити будь-які узагальнення тому, що в ній професійне самовизначення виступає завжди як індивідуальна проблема конкретної людини.

В процесі профконсультування можна реалізувати деякі завдання допрофесійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, які визначені В. А. Поліщук:

– ознайомлення із сутністю професій сфери “людина-людина”; із змістом даних професій, сферами професійної діяльності, вимогами, які вони висувають до суб'єкта діяльності;

– орієнтація учнів на майбутню професійну діяльність у соціально-педагогічній сфері, що передбачає формування мотиваційних установок, ціннісних орієнтацій – сприйняття людини як вищої цінності;

– особистісна орієнтація на певну професійну діяльність, первинне ознайомлення з нею;

– виявлення мотивів, здібностей, особистісних якостей і задатків до обраної професії, професійна ідентифікація, вивчення методів і прийомів самопізнання;

– актуалізація необхідності формування і корекції професійно необхідних морально-етичних якостей, що складають основу особистісних характеристик спеціаліста у галузі соціально-педагогічної діяльності;

– створення сприятливих умов для самореалізації старшокласників, активізації їх позиції у процесі соціальної адаптації, виборі професії і підготовці до дорослого життя;

– визначення рівня готовності до усвідомленого вибору професії і рівня сформованості професійно важливих якостей [5, с. 165].

В ході профконсультації по закінченню навчання в школі, необхідно з'ясувати особистісне обґрунтування старшокласником: а) причин вибору ним власне цієї професії; б) своїх життєвих цінностей і цілей; в) бажання працювати з людьми, які потребують соціального захисту і соціальної допомоги; г) рівня сформованості інтересу до вибраної професії; д) обізнаність із можливими сферами майбутнього працевлаштування, е) уявлень про те, що означає стати професійним соціальним працівником.

Саме в ході діагностичної роботи в процесі профільного навчання слід виявити необхідні особистісні якості та здібності, які сприятимуть успішному виконанню професійної діяльності соціального педагога. Згідно професіограми професії соціального педагога, запропонованої Є. С. Романовою, серед необхідних здібностей соціального педагога мають бути: розвинуті комунікативні здібності (навички спілкування з людьми), розвинуті вербальні здібності (вміння говорити чітко, зрозуміло, виразно), хороша пам'ять, психічна та емоційна врівноваженість, розвинуті організаторські здібності, здатність до співпереживання, гнучкість поведінки, вміння тримати дистанцію, викладацькі здібності, високий рівень концентрації та розподілу уваги (здібність приділяти увагу декільком об'єктам одночасно). Крім запропонованих здібностей, слід велику увагу приділити особистісним якостям, які суттєво впливають на роботу соціального педагога. Це такі якості: доброзичливість, висока особиста відповідальність, самоконтроль, стриманість, терплячість, повага до інших, наполегливість, комунікативність, активність, тактовність, спостережливість, оптимізм. Також слід виділити якості, які перешкоджають ефективній професійній діяльності соціального педагога: агресивність, егоїзм, відсутність організаторських

здібностей, нелюбов до дітей, психічна та емоційна невірноваженість, безвідповідальність, байдужість, аморальність, бездуховність, відраза, неприязнь до хворих, заздрість, вихваляння, грубість, некоректність [4, с. 330]. Саме в процесі профільного навчання, використовуючи різні методики діагностики, слід виявити перераховані вище здібності та якості майбутніх соціальних педагогів.

В процесі профдіагностики, на думку В. А. Поліщук, і ми з нею погоджуємося, доцільно застосовувати комплекс діагностичних методик, які включають тести на виявлення професійних інтересів та схильностей старшокласників (тест Дж. Голланда на визначення професійного спрямування особистості, “Диференційовано-діагностичний опитувальник”, опитувальник професійних схильностей Л. Йовайші, активізуючи профорієнтаційна методика Н. Пряжнікова, методика “Карта інтересів”, тест “Структура інтересів”, опитувальник професійної готовності, методика Є. Клімова “Визначення типу майбутньої професії”) [5, с. 172]. Зрозуміло, що запрошуються в першу чергу до навчання в соціально-педагогічні класи ті старшокласники, які надали перевагу професіям у сфері “людина-людина”.

В ході профорієнтаційної роботи доцільно особливу увагу приділяти співбесіді, відбірковому тестуванню з метою виявлення професійної придатності з урахуванням особистісних якостей, а також спеціально організованому спостереженню.

Крім діагностики, профорієнтаційна робота серед школярів повинна проводитися за такими напрямками [7, с. 7]:

1. Формування нахилів і професійних інтересів школярів. У процесі суспільно корисної і продуктивної праці, в різноманітних видах позакласної і позашкільної роботи виховується стійке позитивне ставлення до різних видів людської діяльності при вибіркового, переважаючому ставленні до роботи соціального педагога, розвиваються здібності до неї; формуються необхідні вміння і навички, бажання глибоко ознайомитися з цією професією.

2. Виховання громадянської позиції при виборі професії соціального педагога. В процесі всієї навчально-виховної роботи в школі та за допомогою спеціально організованих форм (диспутів, зборів, обговорення книг, кінофільмів тощо) розкривається суспільна значущість даної професії, формуються суспільно значущі мотиви діяльності.

3. Професійна освіта. В процесі систематичного ознайомлення з роботою, системою навчальних закладів, особливостями особистості спеціаліста школярі отримують знання про цю професію.

4. Індивідуальна професійна консультація. На основі вивчення особистості учня йому надається індивідуальна конкретна допомога в побудові власного професійного плану і виборі життєвої професійної позиції.

Найбільш ефективними для усвідомлення вибору професії соціального педагога у професійній орієнтації молоді є нижчезазначені форми роботи:

- участь школярів у волонтерській діяльності;
- лекції, бесіди з молоддю щодо значення професії соціального педагога;
- екскурсії школярів до вищих навчальних закладів, соціальних служб, підліткових клубів, інших закладів соціальної сфери з метою ознайомлення з професією соціального педагога;
- показ кінофільмів про роботу соціальних педагогів, сфери їхньої діяльності, категорії клієнтів;
- обладнання в школах виставок і стендів, що розкривають зміст навчально-виховного процесу в вищих навчальних закладах;
- організація театральних вистав соціально-педагогічного змісту;
- залучення учнів до роботи в літньому таборі відпочинку при загальноосвітніх школах;
- організація зустрічей старшокласників із студентами, що здобувають освіту за спеціальністю “Соціальна педагогіка”;
- допомога вищих навчальних закладів в організації різних виховних заходів;
- виступи професорсько-викладацького складу факультетів ВНЗ, студентів перед школярами та їх батьками про специфіку професії соціального педагога;
- організація у вищих навчальних закладах “Днів відкритих дверей”.

Підсумковим етапом профорієнтації в системі профільного навчання майбутніх соціальних педагогів є свідоме обрання випускниками професії і визначення шляхів оволодіння нею. Тому саме профорієнтаційна робота майбутніх соціальних педагогів у рамках профільного навчання допоможе учням краще зрозуміти себе, свої потреби, інтереси, схильності до роботи в соціальній сфері і зробити свідомий професійний вибір, та стати професійно зорієнтованим студентом.

Л і т е р а т у р а :

1. *Захаров Н. Н.* Профессиональная ориентация школьников. – М.: Просвещение, 1988. – 270 с.
2. *Зінченко В. П., Янцур М. С.* Теорія і практика розбудови системи професійної орієнтації в сучасних умовах // Оновлення змісту і методів психології освіти та професійної орієнтації. – Вип. 4, 1998. – С. 4-15.
3. *Коджастирова Г. М., Коджастиров А. Ю.* Педагогический словарь. – М.: Академія, 2000. – 176 с.
4. *Романова Е. С.* 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы. СПб.: Питер, 2007. – 464 с.
5. *Поліщук В. А.* Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: Монографія / За ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 424 с.

6. *Самодрин А. П.* Профільне навчання в середній школі. – Кременчук: Вид. центр Сучасного гуманітарного економічного інституту. – 2004. – 384 с.
7. Теоретичні і методичні основи профорієнтації учнів загальноосвітніх шкіл та психолого-педагогічний відбір абітурієнтів на педагогічні спеціальності вищих навчальних закладів / Укл. Вареник В. В., Прокопенко Л. І. – Черкаси, 2006. – 128 с.
8. *Ярошенко В. В.* Школа и профессиональное самоопределение учащихся. – К.: Радянська школа, 1983. – 112 с.
9. Энциклопедия профессионального образования / Под ред. Я. Батышева. – М.: АПО, 1998. – Т. 1. – С. 256.

Лимар Л. В.

НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В МЕДИЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

А н н о т а ц и я

Обучение диалогическому говорению занимает важное место в структуре обучения иностранному языку в медицинских высших учебных заведениях. Статья содержит общую информацию про обучение диалогическому говорению, структуру, принципы организации, формы и методы работы, а также проанализированы особенности обучения медицинскому диалогическому говорению на профессиональные темы.

Діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох чи більше учасників. Справедливо вважається, що навчання діалогічного мовлення є одним з базових елементів навчання мовлення тому що під час діалогічного мовлення кожен з учасників виступає по черзі як слухач та як мовець.

Навчання іноземної мови в медичному вищому навчальному закладі має багато завдань, але навчання діалогічного мовлення є одним з найбільш важливих: студенти по закінченню вивчення курсу повинні вміти вільно володіти професійною лексикою та обмінюватися знаннями з медичних предметів, обговорювати теми, дискутувати з їх приводу.

Діалогічне мовлення є інформативним та виконує різноманітні функції : запиту інформації, повідомлення інформації, пропозиції та прийняття інформації, обміну інформацією та взаємопереконання [1].

Характерною рисою є вмотивованість діалогічного мовлення, саме тому дуже важливо створити сприятливий психологічний клімат на заняттях. Важлива ситуативність діалогічного мовлення: діалог відбувається в межах визначеної ситуації. Тому не можна зводити навчання діалогічного мовлення до сліпого вивчення